

ENTREVISTA

José Enrique Ruiz-Domènec

Historiador

CRISTINA CALDERER

Un savi

► José Enrique Ruiz-Domènec (Granada, 1948) és un dels primers intel·lectuals de Catalunya, i abans que cap altra cosa, un escriptor. De cap a peus. Catedràtic d'història medieval a la Universitat Autònoma de Barcelona, director de l'Institut d'Estudis Medievals, membre numerari de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, en espanyol i en català, ha sabut escriure llibres d'història amb l'efervescència del periodisme, la profunditat de la filosofia i l'habilitat de la novel·la. D'entre els seus títols destaquem: *La mujer que mira*, *Set dones per a Tirant*, *La novela y el espíritu de la caballería*, *La identidad de Guillem de Peitieu* i *La memoria dei feudali*. Darrere d'un posat de professor apareix un home d'aire juvenil, que conversa amb entusiasme, que immediatament fa pensar en un il·lustrat de la França del segle XVIII. Ha convertit la seva professió en una mena d'atletisme cultural d'alt rendiment, i com els esportistes que acumulen molts rècords, de tant en tant somriu, com si s'excusés per fer coses tan poc habituals. Ruiz-Domènec provoca una inusual sensació de solidesa, de rigor, de profunda i calmosa seguretat. Si tingués vint anys més ningú no dubtaria de dir d'ell que és un savi.

fascina perquè és una persona que ha de viure permanentment en el territori de la paradoxa, perquè la mateixa novel·la és una paradoxa en ella mateixa. I perquè és un exercici de cosmopolitisme, que és la millor manera d'allunyar-se de la frivolitat. Posar en el mateix sac Tolstoi, Homer i Foix et dona una concepció molt diferent de les coses. I si poses en el mateix sac Thomas Pynchon i Quim Monzó també tens una dimensió diferent de l'estructura de la novel·la i del pensament a través de la narració. Quan en el consell d'administració d'una gran empresa, la primera mitja hora es discuteixi sobre el nivell de lectura i no es faci referència a les dues o tres obretes de màxim consum, sinó d'autors amb autèntica profunditat, i fins i tot es discuteixi si Tolstoi té vigència o no en l'actualitat, la resta de la reunió del consell d'administració serà molt més creativa. S'ha desatès la literatura, per això quan a algun col·lega meu historiador li pregunto què opina sobre Gracián, Lope de Vega o Cervantes i em diu "¿què?", o algun medievalista que davant del nom d'Ausiàs March o de Martorell diu "¿qui?", sospito immediatament que hi ha alguna cosa que no rutila en la seva metodologia de treball. No es pot entendre el segle XV del Mediterrani sense March o Martorell, per molt que coneguim els balanços de comptes dels mercaders que importaven sucre o venien teles on fos.

► **J.E.** Hi ha qui propugna, com ara el pobre Bru de Sala, el replegament de la literatura.

► ► ► treballar basant-se en algun dels historiadors que cito, o en tots. Un caràcter que, de vegades, es confon amb la postmodernitat, perquè forma part de la memòria històrica de sempre. Mai no hi ha hagut un període pur, una línia de treball pura: això és una relliscada arqueològica, un purisme neoclassicista.

► **J.E.** La contradicció forma part de la història.

► **J.E.R.D.** Sí. I de la biografia intel·lectual dels grans historiadors i escriptors, dels grans creadors. I això mateix passa ara, en aquest període nostre, fascinant, del pas del segle XX al XXI. Aquesta època nostra de trànsit segurament recollirà les dues grans transformacions dels trànsits dels dos segles anteriors d'una manera molt més forta. És com quan es diu: "Els canvis que es van produir després de la Revolució Francesa vans ser decisius". O quan, al contrari, s'afirma: "Els canvis actuals mai no s'havien vist". No senyor, s'havien vist moltes altres vegades, el que passa és que són canvis cada vegada diferents. Sense una visió sòlida de la història no podem afrontar els extraordinaris reptes que se'ns plantegen. Cal seguir treballant en el camp de la teorització històrica.

Cada època escriu la seva història. I caldria escriure la història com qualsevol altra disciplina, científica o no, aprenent del llenguatge de la literatura. Un novel·lista escriu perquè el llegeixin, mal novel·lista és aquell a qui no es llegeix perquè no se l'entén. El llenguatge de la literatura és molt superior a l'argot, al galimaties que determinen moltes vegades les ciències. Quan el llenguatge d'una disciplina esdevé incompreensible, incommunicable, com li passa a Iuri Lotman, el màxim exponent de la semiòtica, de sobte es torna diàfan, escriu amb una senzillesa impressionant, seguint el suggeriment d'Umberto Eco.

► **J.E.** Hi ha qui té poca fe en la història, en el seu paper dinamitzador, de futur.

► **J.E.R.D.** Doncs ho diré ben clar: si no comptem amb la història, no tindrem futur. I sense futur hi haurà un retrocés, i en vint o vint-i-cinc anys això ens portaria a una situació de col·lapse. No sóc gens pessimista, perquè no crec que la història no es desenvolupi, però vull advertir del perill: ens passaria com a alguns equips de futbol, que haurien d'importar tots els bons futbolistes de fora perquè no hem sabut ni fomentar ni cuidar el propi planter. Això traslladat al món de la cultura seria molt greu, perquè tindria el valor de cessió, de neocolonialisme a casa nostra.

► **J.E.** ¿Per què és tan important, fascinant, la literatura per a vostè?

► **J.E.R.D.** Perquè juga amb la paradoxa. El lector de literatura i, sobretot, el de novel·les a mi em

► **J.E.R.D.** No, no, al contrari. El que cal fer és posar-se el vestit de fer feina i sostenir i dir clarament que la nostra tasca ha estat sempre cabdal, i justament ara, en que no és cabdal per la manca del nostre convenciment és pel que es pot espatllar el projecte del segle XXI. Si durant el Congrés de Viena Metternich esmorzava amb Schlegel per veure què és el que havia de fer, és evident que si ara i aquí, els que prenen les decisions de gestió, a

l'administració, no esmorzen amb persones que els aclareixin les idees des del punt de vista de la cultura, de la cultura històrica, literària, artística, i en canvi, esmorzen amb esportistes, el resultat no pot ser cap altre que la catàstrofe.

► **J.E.** No sembla que actualment la classe política estigui gaire per això.

► **J.E.R.D.** Miri, si jo puc estar parlant ara aquí amb vostè és perquè tinc el privilegi de dedicar de cinc a set hores diàries a la lectura, un privilegi que potser altres no tenen. En aquest sentit em puc sentir un privilegiat.

► **J.E.** Un dels aspectes més sorprenents del seu llibre és la importància que dona a les persones de carn i ossos per sobre de les grans teoritzacions. A alguns elements, l'atzar, l'amor, el sexe...

► **J.E.R.D.** La supremacia d'aspectes de la vida que creiem banals per a mi és molt clara. L'atzar enfront de la providència, els valors personals, familiars, els trencaments afectius, sentimentals, amorosos i sexuals davant dels grans paradigmes de l'economia, creen una gran paradoxa. Com per exemple en el cas de Puixkin, el gran poeta rus. Si Puixkin hagués mort abans d'hora probablement la història de Rússia seria diferent. Mentre que si els canvis socials econòmics de la seva època no s'haguessin esdevingut la història continuaria sent la mateixa, perquè el problema és que Puixkin desencadena una reflexió que genera la gran literatura russa de tot el segle XIX. Això és tan cert que una de les pràctiques habituals dels bolxevics és evitar els Puixkins, per mirar d'aturar les grans sinèrgies culturals. Ho van tenir present quan dominaven i quan no dominaven. Aquesta idea segons la qual la història de les grans figures no té cap importància, que tothom és substituïble, és una idea absolutament falsa. Per això jo parlo de vint-i-un historiadors, de vint-i-una persones.

► **J.E.** Entre els vint-i-un historiadors per al segle que ve només hi ha un català, Martí de Riquer.

► **J.E.R.D.** Sí, Riquer ha estat una ombra per a mi, que pot entendre's com un mestre. Per molts aspectes, proximitat d'interessos sobretot. Ell va fer el viatge de la literatura a la història per tal d'entendre els textos literaris. Jo vaig fer el camí simètric. El seu treball sobre els trobadors i sobre la

novel·la medieval ha estat essencial. Mitjançant Guillem de Peitieu, Jaufré Rudel, Chrétien de Troies, Martorell i Cervantes ha ensenyat que el teixit de la memòria social s'ha configurat a través del gest literari. L'obra de Riquer és aparentment tradicional. Només aparentment. Els seus treballs sobre els cavallers errants i la interrelació entre realitat històrica i ficció literària han estat molt moderns, i han obert un gran àmbit de treball per al futur.

► **J.E.** Parlem, per últim, del seu llibre 'Ricard Guillem, un somni per a Barcelona'. Un llibre que ha aparegut a Itàlia.

► **J.E.R.D.** A la tardor sortirà en la seva versió catalana. És un llibre d'història narrativa centrada en una personalitat fascinat, i fins ara desconeguda: Ricard Guillem, un barceloní dels segles XI i XII que inventa el me-

"La realitat històrica de Catalunya és molt més forta, més profunda, que el que el nacionalisme ha intuït. És una Catalunya fascinant"

canisme financer trenta anys abans que els genovesos. Ricard Guillem demostra que en canviar el mètode històric pots agafar un paquet de documents com el seu, que havia vist molta gent abans que jo, i donar-hi una interpretació nova. Quan el públic català llegeixi el meu llibre podrà descobrir que la diferència entre la història narrativa i la novel·la és nul·la. Que Ricard Guillem serveix enormement per entendre la història de Catalunya, sobretot del període entre el 1060 i el 1127, uns anys decisius, amb personatges importantíssims com ara el Cap d'Estopes i el Cid. Té la riquesa de l'antiguitat i demostra que ja en aquella època ciutats com Barcelona n'hi havia poques, que el nostre passat és molt més gloriós que el que s'havia assenyalat.

► **J.E.** ¿Vol dir amb això que la realitat històrica de Catalunya és molt més important que el que fins ara havia plantejat la historiografia nacionalista?

► **J.E.R.D.** Sí, la realitat històrica de Catalunya és molt més forta, més profunda que el que el nacionalisme ha intuït. És una Catalunya molt més fascinant. Com passa amb la figura del rei Alfons el Trobador, que edifica un estat plurinacional.